Klapalekiana, **33**: 87-92, 1997
ISSN 1210-6100

Výskyt strumičníka *Osmylus fulvicephalus* (Neuroptera: Osmylidae) v širší oblasti Beskyd

The occurrence of *Osmylus fulvicephalus* (Neuroptera: Osmylidae) in broader area of the Beskydy Mountains

Jiří ŠUHAJ[1)] & Jiří HUDEČEK[2)]

[1)]Svatopluka Čecha 1075, CZ-735 81 Bohumín 1
[2)]Hraniční 230, CZ-742 83 Klimkovice

Faunistics, grid mapping, Neuroptera, Osmylidae, *Osmylus fulvicephalus*, Czech Republic, Silesia, northeastern Moravia, Beskydy Mountains

Abstract. During the last 47 years *Osmylus fulvicephalus* (Scopoli, 1763) has been found in broader area of the Beskydy Mountains in 17 localities that belong to 13 squares of grid mapping. Seven localities are in Silesia and ten are in northeastern Moravia. All the localities have been marked with code and pinpointed on the map of the Czech Republic.

ÚVOD

Čeleď Osmylidae (Leach, 1815) zahrnuje přibližně 100 druhů (Obenberger 1958). Jediným evropským druhem čeledi je strumičník *Osmylus fulvicephalus* (Scopoli, 1763) z podčeledi Osmylinae (Zelený 1977).

Osmylus fulvicephalus žije ve střední Evropě kolem zastíněných čistých potoků od rovin do cca 1000 m n.m. (Aspöck, Aspöck & Hölzel 1980). Larvy jsou obojživelné a loví larvy pakomárů (Chironomidae), jepic (Ephemeroptera) a jiného drobného hmyzu (Novák & Spitzer 1982, David 1936). Aktivně plavat sice nedovedou, ale vzduchové bublinky ve střevech zabraňují jejich utonutí při povodních (Günther 1988). Imaga mají tendenci vytvářet hromadné koncentrace velkého počtu jedinců na jediném křoví nebo spodní straně mostů (Aspöck, Aspöck & Hölzel 1980). Za teplých nocí přilétají někdy i na světlo (Obenberger 1958, Hůrka 1978).

Tento strumičník je považován za expanzívní holomediteránní faunistický prvek (Aspöck, Aspöck & Hölzel 1980). Mimo severnější části Skandinávie je rozšířen po celé Evropě včetně jihoevropských poloostrovů (Aspöck & Aspöck 1964; Pantaleoni, Campadelli & Crudele 1994). V Asii se vyskytuje od západní Anatolie po Kavkaz (Zahradník 1991). V České republice byl dříve uváděn z celého území (Bartoš 1959), ale již Pecina (1979) upozornil, že byl na většině území vyhuben. Mezi ohrožené druhy ho zařadili také Novák & Spitzer (1982).

Osmylus fulvicephalus uvedl poprvé z české části Slezska Urban (1869), když publikoval nález z Opavy (6073). Poté ho z Jeseníků ("Gesenke") ohlásili Schneider (1885) a Pax (1921). V SZMO jsou uloženy tyto doklady výskytu na území Slezska: Studénka (6274), 7.VII.1951, 5 ex., R. Perutík lgt.; Hradec nad Moravicí (6173), 26.VI.1994, 3 ex., J. Roháček lgt. (Ševčík & Hudeček 1995). Z území severní Moravy označil strumičníka jako člena fauny olomouckého kraje Slavíček (1930), výskyt na Šumpersku zaznamenal Tuša (1985). Konkrétně lokalizovaný výskyt v Nízkém Jeseníku v údolí říčky Oslavy mezi Dlouhou Loučkou a Ondřejovem (60-6169)

uvedli Bureš & Král (1987). Z oblasti severovýchodní Moravy byla publikována dosud jediná zpráva o výskytu od Švece (1960). Z tohoto důvodu jsme se rozhodli podat zprávu o výskytu *Osmylus fulvicephalus* v širší oblasti Beskyd.

CHARAKTERISTIKA ÚZEMÍ

Širší oblast Beskyd se nalézá v provincii Západní Karpaty a v soustavě Vnější Západní Karpaty. Zasahuje na území podsoustav Západobeskydské podhůří a Západní Beskydy (Demek 1987). Západobeskydské podhůří obsahuje pouze jeden geomorfologický celek, a to Podbeskydskou pahorkatinu s nejvyšším vrcholem Skalka (964 m). V Západních Beskydech se nalézá území šesti geomorfologických celků, jejichž nejvyšší body jsou uvedeny v závorkách: Hostýnsko-vsetínská hornatina (Vysoká, 1024 m), Rožnovská brázda (Poskla, 576 m), Moravskoslezské Beskydy (Lysá hora, 1323 m), Jablunkovská brázda (Kempa, 571 m), Slezské Beskydy (Velká Čantoryje, 994 m) a Jablunkovské mezihoří (Girová, 840 m) (Bradnová 1993). Podrobnější informace o sledované oblasti přinášejí Kunský (1968), Maršáková-Němejcová & Mihálik (1977) a Havrlant (1980).

METODIKA A MATERIÁL

Materiál byl získán individuálním sběrem v terénu. Další informace o dokladech byla získána sdělením od RNDr. P. Lauterera, jehož sběry jsme neměli možnost shlédnout. Byla rovněž provedena excerpce regionálních literárních pramenů. Citace u nálezů v přehledu lokalit zamenají, že uvedený údaj byl již publikován. Informace o dokladovém materiálu v některých muzeích jsme získali zčásti osobní prohlídkou (OM, SZMO), zčásti sdělením od kurátorů sbírek (MBFM, MZMB). Historické místopisné názvy lokalit jsme identifikovali podle Turka (1974) a Wittenberga (1988). Všechny lokality jsou označeny kódy síťového mapování (Zelený 1972, Anonymus 1981, Novák 1989) a zaneseny do mapy České republiky (obr. 1). U všech nálezů jsme také stanovili nadmořské výšky lokalit (Dancz 1992, Lihanová 1994) a příslušnost k území Moravy a Slezska (Machát 1929). Rozpětí výškových stupňů pro vertikální zonaci uvádíme podle Čihaře et al. (1988). Slezskem rozumíme část jeho historického území, která se nalézá na území České republiky (Bakala, Müller & Grim 1990; Kartous & Kalus 1992). Pojem severovýchodní Morava zahrnuje okr. Vsetín a moravské části okresů Frýdek-Místek, Nový Jičín a Ostrava.

ZKRATKY A VYSVĚTLIVKY

- zkratky zemí: M. - Moravia, S. - Silesia (území Slezska, náležící České republice);
- zkratky části zemí: b.or. - boreoorientalis (severovýchodní);
- zkratky výškových stupňů: kol. st. - kolinní stupeň (201-500 m n. m.), submont. st. - submontánní stupeň (501-800 m n. m.);
- číslo v závorce za názvem lokality představuje číselný kód faunistického čtverce (částečně viz Novák);
- k označení sbírek používáme zkratky (viz Seznam sbírek), např. PL = collectio Pavel Lauterer, Brno - není-li uvedeno nic dalšího, znamená: P. L. legit a materiál je uložen v jeho sbírce;
- není-li u dosud nepublikovaných lokalit údaj o uložení dokladového materiálu, platí: J. Šuhaj observavit;
- ve všech uvedených případech se jedná o nálezy imag;
- zkratky ostatní: det. - určil, env. - okolí, lgt. - sbíral, lok. - lokalita, pers. comm. - osobní sdělení.

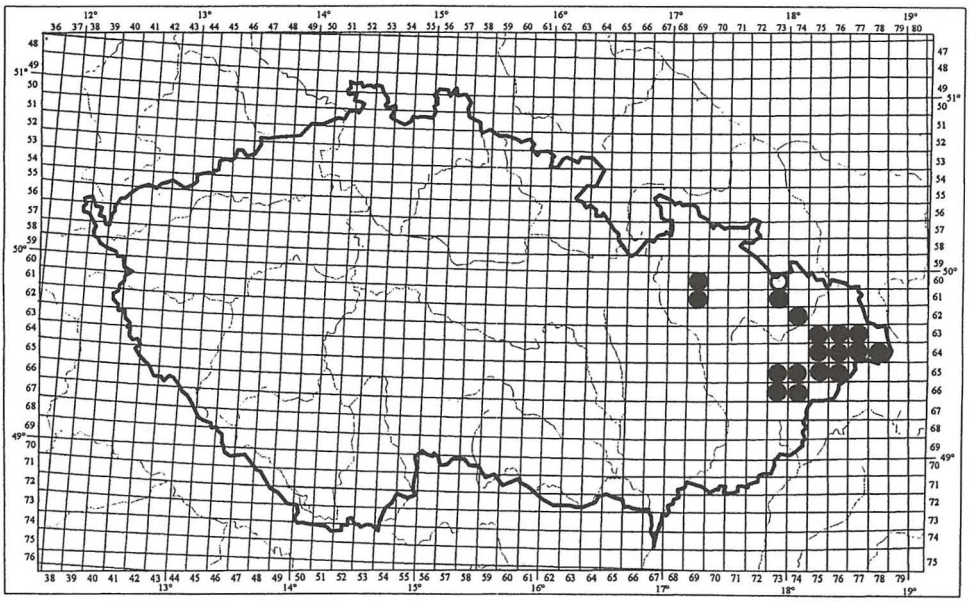
SEZNAM SBÍREK A JEJICH ZKRATKY

JŠ - Jiří Šuhaj, Bohumín
MBFM - Muzeum Beskyd, Frýdek-Místek
MZMB - Moravské zemské muzeum, Brno
OM - Ostravské muzeum, Ostrava
PL - Pavel Lauterer, Brno
SZMO - Slezské zemské muzeum, Opava

VÝSLEDKY

Přehled nálezů *Osmylus fulvicephalus* v širší oblasti Beskyd:

1. M. b. or., Hukvaldy, Ondřejnice (6375), 360 m, 20.VII.1995, 1 ex.
2. S., Janovice, Říčka (6376), 380 m, 4.VII.1970, 1 ex., JŠ.
3. S., Komorní Lhotka, Ráztoka (6377), 460 m, 29.VI.1969, 1 ex.

Obr. 1. Čtverce síťového mapování s výskytem *Osmylus fulvicephalus* ve Slezsku a na severní Moravě. Prázdné kolečko - nálezy do r. 1950; plné kolečko - nálezy po r. 1950.
Fig. 1. Squares of grid mapping with occurrence of *Osmylus fulvicephalus* in Silesia and northern Moravia. Empty circle - records up to 1950; filled circle - records after 1950.

4. M. b. or., Frenštát pod Radhoštěm, Lubina (6475), 430 m, 26.VII.1996, 2 ex.
5. S., Krásná, Bystrý (6476), 530 m, 4.VII.1978, 1 ex.
6. S., Krásná, Visalaj (6477), cca 750 m, 30.VI.1950, 5 ex., D. Povolný lgt. et det., MZMB, submont. st.
7. S., Morávka, Nytrová (6477), 535 m, 30.VI.1976, 1 ex.
8. S., Dolní Lomná, Menší potok (6478), 495 m, 12.VII.1979, 1 ex.
9. S., Mosty u Jablunkova, Osetnice (6478), 490 m, 18.6.1996, 1 ex.
10. M. b. or., Růžďka env. (65-6673-74), 14.-19.VII.1996, hojný výskyt (P. Lauterer, pers. comm.), více ex., PL, kol. st.
11. M. b. or., Rožnov pod Radhoštěm, Veřmiřovský potok (6574), 510 m, 3. VII.1995, 1 ex.
12. M. b. or., Rožnov pod Radhoštěm, rybníček na samotě U bačů (6574), 500 m, 3.VII.1995, 2 ex., JŠ, 31.VII.1995, 1 ex.
13. M. b. or., Rožnov pod Radhoštěm, Kaní potok (6575), 480 m, 11.VII.1996, 1 ex., JŠ.
14. S., Staré Hamry, Černík (6576), 520 m, 28.VII.1975, 1 ex.
15. M. b. or., Ratiboř, Ratibořka (6673), 335 m, četná imaga v letech 1952-1955 (Švec 1960).
16. M. b. or., Jablůnka, úsek Vsetínské Bečvy mezi ratibořským mostem a Jablůnkou (6673), 325 m, četná imaga v letech 1952-1955 (Švec 1960).
17. M. b. or., Jablůnka, Potoky (6673), 340 m, četná imaga v letech 1952-1955 (Švec 1960).

DISKUSE A SHRNUTÍ

V současnosti obývá *Osmylus fulvicephalus* v širší oblasti Beskyd biotopy podél čistých potoků a řek v pahorkatinách a v podhůří. Imaga byla nalézána na zastíněných místech podél vodních toků, pouze v jednom případě (lok. č. 12) na pobřežní vegetaci rybníčku. Nálezy byly uskutečněny v rozpětí nadm. výšky 325 (lok č. 16) až cca 750 m n. m. (lok. č. 6). Většina lokalit (70,6 %) se nalézá v kolinním výškovém stupni, 5 lokalit (29,4 %) spadá do submontánního výškového stupně. Všechny nálezy byly učiněny v červnu a červenci, konkrétně od 18.VI. do 31.VII., což koresponduje s daty výskytu podle literárních pramenů (Moucha 1973, Günther 1988). Pro srovnání: nejranější nález z Moravy pochází z 10.V.1979 v Brně (Chládek 1995) a ve Slezsku z 29.V.1869 v Opavě (Urban 1870).

Osmylus fulvicephalus byl v období posledních 47 let nalezen na 17 lokalitách. 7 lokalit leží ve Slezsku a 10 na severovýchodní Moravě. Vzhledem k tomu, že údaje byly získány pouze během náhodných a necílených exkurzí, lze při podrobném průzkumu vhodných biotopů v budoucnu očekávat podstatně vyšší počet nálezů. I dosavadní výsledky napovídají, že strumičník má v širší oblasti Beskyd souvislý výskyt na celém území. Hojný výskyt na lokalitách č. 10, 15, 16 a 17 dokládá poměrně dobrý stav životního prostředí v okr. Vsetín. Do mapy výskytu (obr. 1) jsme zaznamenali také lokality na ostatním území Slezska a severní Moravy (stav znalostí k 31.12.1996). Z pohledu na mapu vyplývá, že mimo širší oblast Beskyd je další území zmiňovaného regionu prozkoumáno zatím nedostatečně. Týká se to hlavně pahorkatin a hornatin Hrubého a Nízkého Jeseníku, odkud je zatím jen velmi málo zpráv. J. Ševčík (pers. comm., 1996) nalezl tento druh v 90. letech 20. stol. i na území města Ostravy.

PODĚKOVÁNÍ: Za umožnění prohlídek sbírek muzeí děkujeme RNDr. J. Roháčkovi, CSc. (SZMO) a Ing. J. Vávrovi (OM). Za informace o dokladovém materiálu uloženém v muzejních sbírkách děkujeme RNDr. M. Roháčové (MBFM) a RNDr. P. Lautererovi (MZMB). Posledně jmenovanému jsme zavázáni také za poskytnutí údajů o vlastních sběrech. Děkujeme rovněž Mgr. J. Ševčíkovi (Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci) za doplňující údaj a H. Kuzníkovi (Orlová) za pomoc při identifikaci historických místopisných názvů. Za technickou pomoc vděčíme A. Hubáčkovi (Bohumín) a Ing. J. Smrčkovi (Bohumín). Za velmi cenné připomínky k textu jsme zavázáni RNDr. J. Vitnerovi (knihovna České společnosti entomologické v Praze) a RNDr. J. Zelenému, CSc. (Entomologický ústav AV ČR v Českých Budějovicích).

LITERATURA

ANONYMUS 1981: *ČSSR 1:500 000. Účelová podkladová mapa pro Ústav pro výzkum obratlovců ČSAV.* Kartografie, Praha, 1 mp. (in Czech).

ASPÖCK H. & ASPÖCK U. 1964: Synopsis der Systematik, Ökologie und Biogeographie der Neuropteren Mitteleuropas im Spiegel der Neuropteren-Fauna von Linz und Oberösterreich, sowie Bestimmungs-Schlüssel für die Mitteleleuropäischen Neuropteren und Beschreibung von Coniopteryx lentiae nov. spec. *Naturk. Jb. Stadt Linz*, 1964: 127-282.

ASPÖCK H., ASPÖCK U. & HÖLZEL H. (unter Mitarbeit von H. RAUSCH) 1980: *Die Neuropteren Europas. Eine zusammenfassende Darstellung der Systematik, Ökologie und Chronologie der Neuropteroidea (Megaloptera, Raphidioptera, Planipennia) Europas. Bd. 1,2.* Goecke & Evers, Krefeld, 495 + 355 pp.

BAKALA J., MÜLLER K. & GRIM T. 1990: *Československé Slezsko, třetí historická země Českého státu.* ONV Opava, Opava, 4 pp. (in Czech).

BARTOŠ E. 1959: Řád síťokřídlí - Neuroptera, pp. 559-568. In: KRATOCHVÍL J. (ed.): *Klíč zvířeny ČSR, díl 3.* ČSAV, Praha, 871 pp. (in Czech).

BRADNOVÁ H. (ed.) 1993: *Geografický místopisný slovník.* Academia, Praha, 926 pp. (in Czech).

BUREŠ S. & KRÁL M. 1987: Diet analysis and trophic ecology of the Grey Wagtail (Motacilla cinerea Tunst.) in Nízký Jeseník. *Fol. Zool.*, 36: 257-264.

ČIHAŘ J., FORMÁNEK J., HODKOVÁ Z., KHOLOVÁ H., MORAVEC Z., PFLEGER V., SKALICKÁ A. & TOMAN J. 1988: *Příroda v ČSSR.* Práce, Praha, 432 pp. (in Czech).

DANCZ Š. 1992: *Moravskoslezské Beskydy. Soubor turistických map 1:50 000, díl 96.* Klub českých turistů, Praha, 1 mp. (in Czech).
DAVID K. 1939: Beiträge zur Anatomie und Lebensgeschichte von Osmylus chrysops L. *Ztschr. Morphol. Ökol. Tiere*, 31 (1) (sec. rec., in Aspöck & Aspöck 1964).
DEMEK J. (ed.) 1987: *Zeměpisný lexikon České socialistické republiky. Hory a nížiny.* Academia, Praha, 584 pp. (in Czech).
GÜNTHER K. K. 1986: Ordung Planipennia (=Neuroptera) Echte Netzflügler, pp. 177-187. In: SEDLAG U. (ed.): *Insekten Mitteleuropas. Beobachten und bestimmen.* Neumann Verl., Leipzig - Radebeul, 408 pp.
HAVRLANT M. 1980: *Geografie Severomoravského kraje.* Pedagogická fakulta v Ostravě, Ostrava, 280 pp. (in Czech).
HŮRKA K. 1978: *Rozmnožování a vývoj hmyzu.* SPN, Praha, 224 pp. (in Czech).
CHLÁDEK F. 1995: K rozšíření síťokřídlých (Planipennia) na Moravě a Slovensku. (Zur Verbreitung von Netzflügern (Planipennia) in Mähren und in der Slowakei). *Selene*, 4 (listopad): 2-4 (in Czech, German abstr.).
KARTOUS J. & KALUS J. 1992: *Slezsko očima statistiky.* Okresní oddělení Českého statistického úřadu v Opavě, Opava, 42 pp. (in Czech).
KUNSKÝ J. 1968: *Fyzický zeměpis Československa.* SPN, Praha, 539 pp. (in Czech).
LIHANOVÁ E. 1994: *Slezské Beskydy a Jablunkovsko. Soubor turistických map 1:50 000, díl 97.* Klub českých turistů, Praha, 1 mp. (in Czech).
MACHÁT F. 1929: *Místopisná mapa Moravy a Slezska, 1:600 000. Příloha České Ročenky 1929.* Nákl. vlast., Praha, 1 mp. (in Czech).
MARŠÁKOVÁ-NĚMEJCOVÁ M. & MIHÁLIK Š. (eds.) 1977: *Národní parky, rezervace a jiná chráněná území přírody v Československu.* Academia, Praha, 476 pp. (in Czech, German and English abstr.).
MOUCHA J. 1973: Řád: Síťokřídlí (Neuroptera), pp. 282-289. In: HANZÁK J., MOUCHA J. & ZAHRADNÍK J.: *Světem zvířat, díl 5. Bezobratlí, část 2.* Albatros, Praha, 456 pp. (in Czech).
NOVÁK I. 1989: Seznam lokalit a jejich kódů pro síťové mapování entomofauny Československa. [The list of localities and their codes for grid mapping of entomofauna of Czechoslovakia]. *Zpr. Čs. Společ. Entomol. ČSAV*, 25 (1-2): 3-84 (in Czech).
NOVÁK I. & SPITZER K. 1982: *Ohrožený svět hmyzu.* Academia, Praha, 140 pp. (in Czech).
OBENBERGER J. 1958: *Entomologie 4.* NČSAV, Praha 615 pp. (in Czech).
PANTALEONI R. A., CAMPADELLI G. & CRUDELE G. 1994: Nuovi dati sui Neurotteri dell'alto Appennino romagnolo. *Bull. Ist. "G. Grandi" Univ. Bologna,* 48: 171-183.
PAX F. 1921: *Die Tierwelt Schlesiens.* Verl. G. Fischer, Jena, 344 pp.
PECINA P. 1979: *Kapesní atlas chráněných a ohrožených živočichů.* SPN, Praha, 224 pp. (in Czech).
SCHNEIDER W. G. 1885: Verzeichniss der Neuropteren Schlesiens. *Ztschr. Entomol. Breslau, N. F.*, 10: 17-32.
SLAVÍČEK J. 1930: Mřížokřídlí, síťokřídlí - Pseudoneuroptera, Odonata, pp. 385-387. In: ČERNÝ N. & PELÍŠEK R. (eds.): Přírodní poměry střední a severní Moravy. Vlastivěda střední a severní Moravy, díl 1. *Vlastivědné Příručky,* 1: 1-559 (in Czech).
ŠEVČÍK J. & HUDEČEK J. 1995: Síťokřídlí (Insecta: Neuropteroidea: Planipennia) Slezska a severní Moravy - přehled dosavadních znalostí. (The Planipennia (Insecta: Neuropteroidea) of Silesia and northern Moravia - a review of hitherto knowledge). *Čas. Slez. Muz. Opava, Ser. A*, 44: 141-156 (in Czech, English abstr.).
ŠVEC J. (1960): Příspěvek k poznání benthické fauny Vsetínské Bečvy. *Příroda Jihovýchod. Moravy, Přírodověd. Sborn.*, 1: 187-210 (in Czech, German abstr.).
TUREK A. 1974: *Místopisný rejstřík obcí Severomoravského kraje, 1 a 2 díl.* Státní archiv v Opavě, Opava, 965 pp. (in Czech).
TUŠA I. 1986: Charakter zvířeny okresu Šumperk. *Severní Morava*, 51: 43-53 (in Czech).
WITTENBERG H.-W. (ed.) 1988: *Meyers grosses Handlexikon von A bis Z.* Meyers Lexikonverlag, Mannheim, 1008 pp.
URBAN E. 1870: 2. Thierreich. Troppau, pp. 129-130. In: ANONYMUS: Uebersicht der in Mähren und Oesterreichisch-Schlesien angestellten phänologischen Beobachtungen. *Verh. Naturf. Ver. Brünn*, 8: 114-130.
ZAHRADNÍK J. 1991: *Dausien's grosses Buch der Insekten.* Verl. Werner Dausien, Hanau - Main, 312 pp.
ZELENÝ J. 1972: Návrh členění Československa pro faunistický výzkum. (Entwurf einer Gliederung der Tschechoslowakei für Zwecke der faunistischen Forschung). *Zpr. Čs. Společ. Entomol. ČSAV,* 8: 3-16 (in Czech, German abstr.).
ZELENÝ J. 1977: Planipennia (Neuroptera), pp. 129-131. In: DLABOLA J. (ed.): Enumeratio Insectorum Bohemoslovakie. Check list Tschechoslowakische Insektenfauna. *Acta Faun. Entomol. Mus. Nat. Pragae,* 15, *Suppl.* 4: 1-160.

SUMMARY

1. *Osmylus fulvicephalus* was found at 17 localities in the broader area of the Beskydy Mts. during 1950-1996. Seven localities lie in Silesia and ten in northeastern Moravia.

2. The vertical zonations of the findings range from 325 to about 750 m above sea level. 12 localities (70.6 %) lie in the collinnous altitude range and 5 localities (29.4 %) lie in the submontane altitude range.

3. The adults were observed in June and July, namely from June 18 to July 31. In five cases the specimens were collected (see localities no. 2, 6, 10, 12 and 13).

Abbreviations and explanatory notes:

- M. - Moravia, S. - Silesia;
- b.or. - boreoorientalis (northeastern);
- kol. st. - colinnous altitudinal level (201-500 m), submont. st. - submontane altitudinal level (501-800 m);
- the figure in round brackets after locality name is the code of the square in the reference grid used for faunistic research in the former Czechoslovakia (partially in Novák 1989);
- an example of abbreviations of collections ("Seznam sbírek a jejich zkratky"): i.e. PL = Pavel Lauterer, Brno - without further details - means P. L. lgt. and coll.